

AUBREY BEARDSLEY.

IRTA: CZAKÓ ELEMÉR

AMULT SZÁZADVÉG új eszményképeket kereső művészei közt a legérdekesebb egyéniségek egyike Aubrey Beardsley. Művészete a beteg kagyló gyöngye. Rövid életéből épp a lázas álmok ihlették meg, lelki hisztériája teszi oly tökéletesen befejezett rajzait, mintha öntudat nélküli médiumtól származnának.

A beteg ember művészete azonban nem beteg művészet.

Alig 26 éves, mikor 1898-ban meghal s máris olyan mester, ki iskolát teremt és kit utánpótlás vesznek körül. Rövidebb pálya szélesebben alig hatott valaha.

Beardsley nyomdokán halad ma is egy sereg illusztrált lap, a Simplicissimustól kezdve The Dial, The Savoy, The Quarto és más angol lapokig; követői közül Th. Heine, Rickets, Schannon és Robinson neveit elég megemlíteni.

Megtermékenyíti a modern iparművészetet is. Ő a kiindulási pontja ama stilizált botanikának, melyet különös szeretettel ápol a Studio angol művészeti folyóirat s a zászlaja alá szegődött művészsereg.

Beardsley stílusában megvan mindazon törekvések kivonata, melyektől a modern művészet megifjodását remélte. Merészen és súlyosan összegezett esszencia ez, melynek párája nyugtalanít és kábít egyszerre. Van benne valami az olasz középkor gyantaszagából, a francia XVIII. század parfönös világának levegőjéből, eszünkbe idézi Japánt és még sok más egyebet. De a misztikus templomnál, a

rokoko boudoir-nál, Outamaro zöld házainál is nagyobb hatással van képzelme kialakulására a Themze-parti Babylon kőből épült rengetegeivel és sűrített kultúrájával, mely vészes biztonsággal öli ki a természetérzést.

Amit a londoni múzeumok idevonatkozólag mutatni tudnak, abból mind lát valamit Beardsley. A szövetmustrákból, régi fametszetekből, csipkéből és legyezőkből megsemmisült életek hangjaiszólnak hozzá. A való lét, mint a szabad levegő, erős néki. Helyette átszűrődik talányos lelkén a középkor rideg aszkézise, a rokoko játékos erotikája, a kelet miszticizmusa. S minthogy fantáziáját függetleníti környezetétől, saját legbensőbb képeit vetíti kifelé. Viziói vannak, mint az ópiumszívónak vagy hipnotizálnak. A cigaretta kékes füstjében ismeretlen öltözékű nők és

íjesztő kísértetek alakulnak ki szeme előtt. Pár fakó színből, avult lapból, szétmállott fűzőből ideált állít össze magának. Horizontján csöpögő viaszgyertya adja a fényt s nem a nap. Amit lát, az nem a valóság, csupán látomány. Átélt eseménye nincs, minden csak kieszt álom.

Minden földtől elválva a kultúrából, roncsolt idegeiből és korcs érzelmeiből vonja ki művészetét, így nem csoda, ha megjelenésekor úgy hatott, mint egy idegen planéta szülőtte. Publikuma megzavarodik. Ő rejtély marad. Váltakozik benne lelkesedés és undor, szeretet és megvetés. Azt igen sokszor nem tudjuk

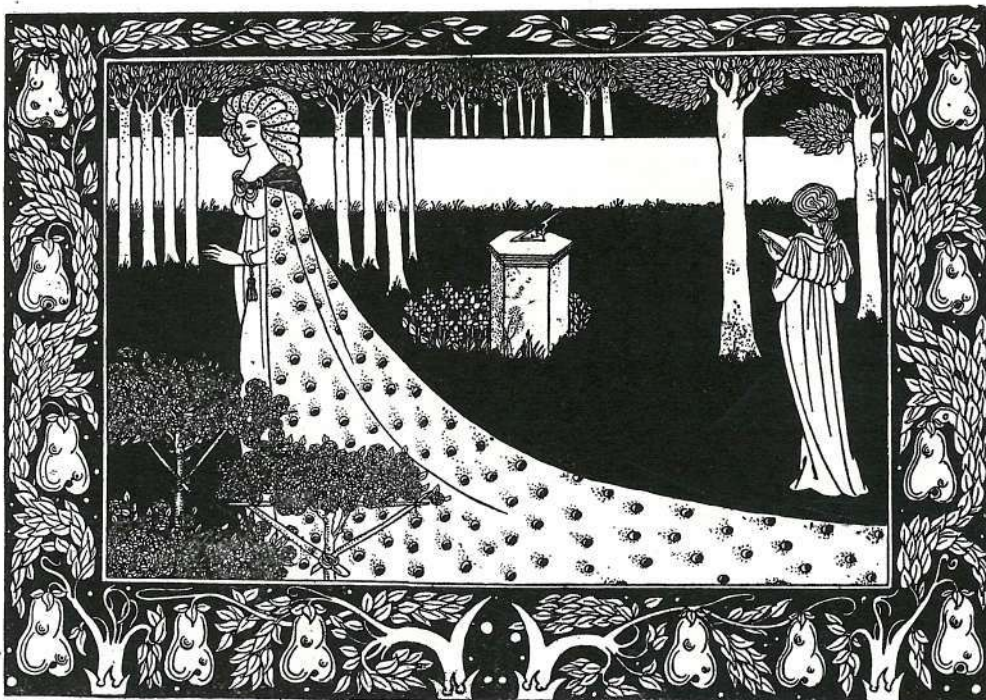
megállapítani, hol kezdődik tárgyánál a dicsőítés és hol az ironia. Barátai azt mondják, sok rajzának az értelmével nem is kell tisztába jönni, mert sokszor maga sem tudja, mit miért csinál, — csak élvezni kell azzal az alanyi közvetlenséggel, mint a zenét.

Az bizonyos, hogy rajzaiban sok a zenei elem. Formáinak ritmusa és összhangja olyan hatású, hogy még az is érzi, aki nem érti.

Képzeletét nem táplálja a valóság alkotta

stílusok módszereit alkalmazza, akkor nem a természet adataival teszi, mint a modern iparművészeti iskola tanítja, hanem a maga anyagát használja hozzá. Ez az ő egyéniségének a titka.

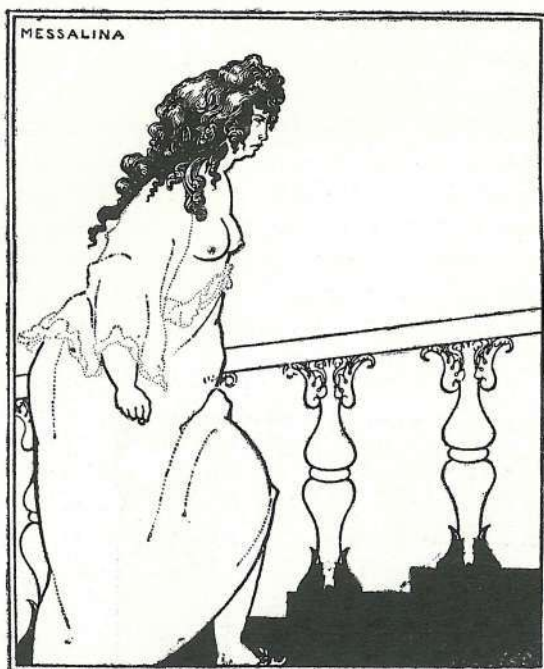
Valaki, aki azt hitte, hogy jól ismeri, így határozza meg a művészetét: „Beardsley a japánok stilizált impresszionizmusát mértani törvények közé szorítja“. Pedig ha felfejtjük egyenként azokat a kulturális elemeket, me-

formákkal. A természethez nem sok köze van. És mégis dekoratív érzéke páratlan. A könyvdiszítést épp ezért választja működési terület, mert itt pompáztathatja legjobban tehetségét. Először mint zenei csodagyermek tűnik föl, majd novellás kötetekkel szerez babérokat, hű azonban csupán a rajztollhoz marad.

A legtöbb iparművész a természeti formákból kiveszi a lényegesnek fölismert jegyeket s azt használja föl dekoráló célzattal. Azaz többé-kevésbé egyszerűsíti és átformálja anyagához és céljához a valóságot. Beardsley nem így csinál, mert képzelete már népes egy maga alkotta világ formáival. S mikor más

lyek eredményül adják művészetét, elámulunk annak sokféleségén. Az ázsiai művészet folt-hatása, az asszírok és egiptomiak egyszerűsítő takaréksága, a görög vázák mozdulatbeli grotesksége és élénk vonalvezetése, a japánok részletmegfigyelése és sajátosan dekoráló térkitöltése mind kiérzik rajzaiból. A quattrocento szögletességét is látjuk, amely azért egészen más, mint Burne-Jones fátyolozott lágyságú quattrocentója. Mantegna arcképével Mantegna művészetéhez közeledik. Dürert megnézi nem egyszer. S utolsó műveiben hódol a rokokónak, különösen elmélyedvén a finom metszetekből kiáradó gazdag részletekben.

Gavarni sem hagyja érintetlenül, Balsacot annak modorában illusztrálja. Végül Puvis de Chavannesnak élte végéig csodálója marad.

A legkülönfélébb hatások összeszövődése e művészet, mégis a legteljesebb mértékben egyéni. Bárki ihlette legyen is meg, mindig maga Beardsley az, ki a félig lecsukott szemhéjak alól kipillant, egyszer mint foszforeszkáló nézésű nő, máskor mint kéjre vágyó férfi, sokszor pedig a hajjal benőtt homlok alól gonosz tekintetet lövellve.

Mindig mindenütt kivillan tüneményes dekoratív érzéke. Alakjai gyakran belevesznek a vonal és folt játékába, amelyek azonban még a testiség látszata nélkül is megborzongatnak. Itt-ott lepke vagy virág fehérlik ki a feketeségből, mintha csak japáni szövetről vagy vázáról szállott volna ide. Mellettök a rokokó lágyan hintett rózsái, a káprázat karikái és buborékjai is gyakran szóródnak rajzaira.

Tehnikájában néha éles vonalat hasít, mintha véső volna eszköze, néha meg

lág, mint a poncolás. Rajzait mindig ugyanazon papíron tervezi, javítja és fejezi be.

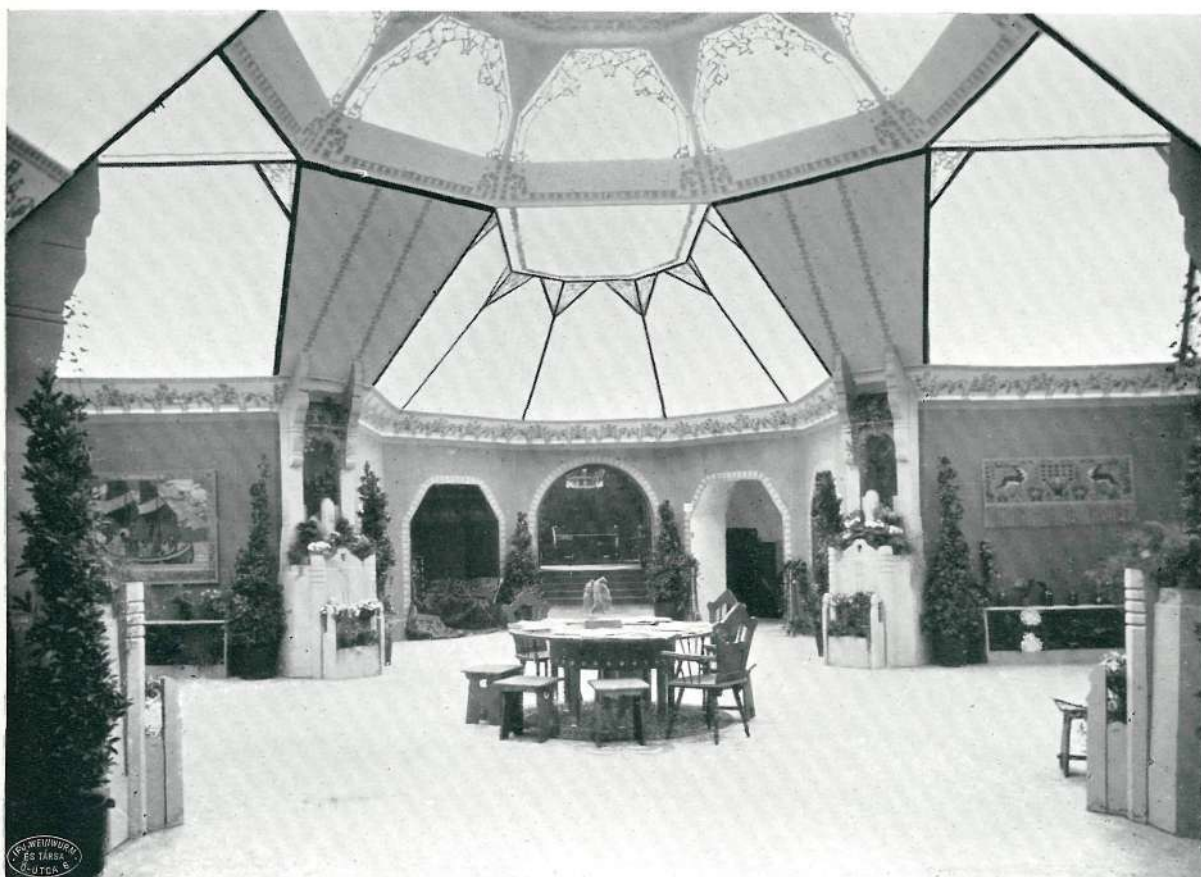
A fekete és fehér mellé beiktatja a szürkét is, amelyet apró pontokkal hoz létre. Ezzel a modorral gobelin-álmot is képes papírra lehelni.

Beardsley rendkívül sokat olvasott. Az egész világ irodalmából válogatta kedvenceit. A vaskos Aristophanestól kezdve a modern franciáig mindenünnét táplálkozott. Különösen szerette a buja Th. Gautier és Mallarmé homályos sejtésekkel telt művészetét.

Illusztrációinál hangulatával szorososan az íróhoz szegődik. Ben Jonson éles szatirájú vigjátékát a „Farkas uram“-ról (Volpone), aki közönséges reneszánsz világcsaló, épp úgy átérzi, mint Pope Fürtrablásának alexandrinusait, melyhez csipkés alsónadrág s hajporos pamacs illik rokokó függönyös háttérrel. Wilde Salome-jánál asszír elemeket léptet előtérbe, Malory

180.

181.

180., 181. A VIRÁGOS UDVAR.
TERVEZTÉK JANSZKY BÉLA ÉS TÁTRAY LAJOS.

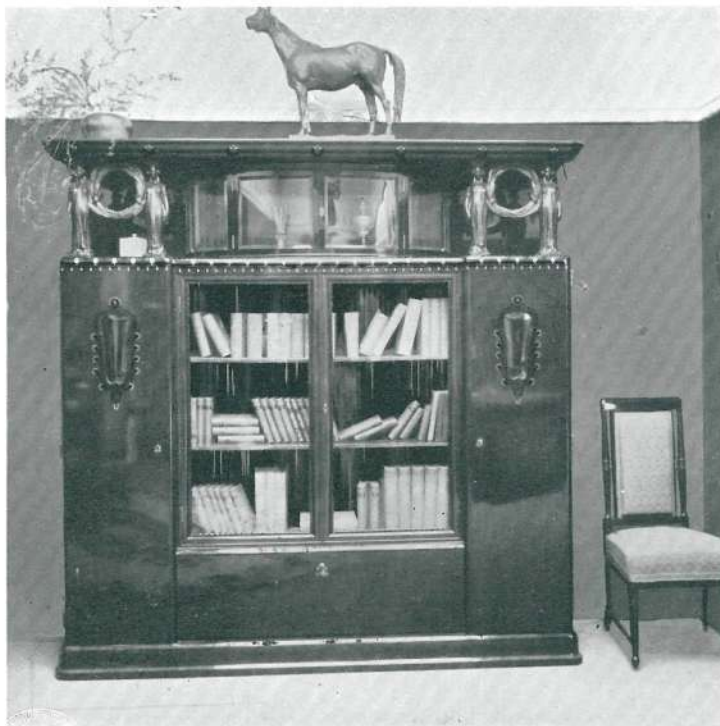
CENTRE DES HALLS DE L'EXPOSITION.
ARCHITECTES: B. JANSZKY ET L. TÁTRAY.

182.

182., 183. ÚRI DOLGOZÓ-SZOBA
ÉS KÖNYVSZEKRÉNY.
TERVEZTE VAS BÉLA.
KÉSZÍTETTE MÉRÓ JENŐ.
A MÁRVÁNYKANDALLÓ
ÁPRILY JÁNOSTÓL VALÓ.

183.

CABINET DE TRAVAIL
ET BIBLIOTHEQUE.
PROJETÉS PAR B. VAS.
EXÉCUTÉS PAR E. MÉRÓ.
LE CHÉMINÉE EN MARBRE EST
DE J. APRILY.

184.

184. GYERMEKSZOBA.
 TERVEZTE WESZELY VILMOS.
 KÉSZÜLT A HEGYBÁNYA-
 SZÉLAKNAI GYERMEKJÁTÉK-
 KÉSZÍTŐ MŰHELYBEN.
 CHAMBRE D'ENFANTS.
 PROJETÉE PAR G. WESZELY.
 EXÉCUTÉE DANS LES ATELIERS
 DE JOUETS D'ENFANTS DE
 HEGYBÁNYA-SZÉLAKNA.

185.

185. EBÉDLŐ-SZEKRÉNY.
 TERVEZTE JANSZKY BÉLA.
 KÉSZÍTETTE KÁNTOR TAMÁS.
 DRESSOIR.
 PROJETÉ PAR B. JANSZKY
 EXÉCUTÉ PAR TH. KÁNTOR.

186.

KÉSZÍTETTÉK MÓCSAI JÓZSEF
ASZTALOS, IMREGH PÁL FÉMMŰVES,
ZAMKOVSKY ÉS PETERKA
KÁRPITOSOK.

EXÉCUTÉ PAR J. MÓCSAI MENUISIER,
P. IMREGH FABRICANT DE LUSTRES,
ZAMKOVSKY ET PETERKA TAPISSIERS.

187.

KÉSZÍTETTE PAAL GERGELY.
186., 187. ÚRI DOHÁNYZÓ-SZOBA ÉS
LEÁNYSZOBA. A BÚTOROKAT TERVEZTE
TOROCZKAI (VIGAND) EDE, AZ APPLIKÁLT
MUNKÁKAT, A SZŐNYEGEKET ÉS A
FALDÍSZT UNDI MARISKA.

EXÉCUTÉ PAR G. PAAL, MENUISIER.
CABINET DE TRAVAIL ET CHAMBRE
DE DEMOISELLE, PROJETÉS PAR
E. TOROCZKAI (VIGAND)
ET M. UNDI.

188.

188. SZALON. TERVEZTE LAKATOS ARTUR.
KÉSZÍTETTÉK BÁNYAY VIKTOR ASZTALOS,
RADÓ GYULA KÁRPITOS, A LÁNGOLT
DÍSZÍTÉSEKET TREITZ PÉTERNÉ.

SALON. PROJETÉ PAR A. LAKATOS.
EXÉCUTÉ PAR V. BÁNYAY MENUISIER
ET PAR J. RADÓ TAPISSIER. LES PELU-
CHES FLAMBÉES SONT DE M. P. TREITZ.

189.

189. HÁLÓSZOBA.
TERVEZTE LÖFFLER BÉLA.
KÉSZÍTETTE LINDER MANÓ ÉS FIAI

CHAMBRE À COUCHER.
PROJETÉE PAR B. LÖFFLER,
EXÉCUTÉE PAR E. LINDER ET FILS.

190.

190. EBÉDLŐ.
TERVEZTE DÉNES DEZSŐ.
KÉSZÍTETTE SZŐLLŐSI LIPÓT.

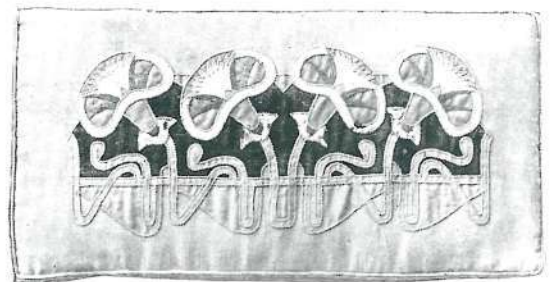
SALLE À MANGER.
PROJETÉE PAR D. DÉNES.
EXÉCUTÉE PAR L. SZŐLLŐSI.

191.

191., 192. APPLIKÁLT SZÖVETPÁRNÁK.
TERVEZTE UNDI MARISKA.

192.

COUSSINS AVEC APPLICATIONS.
PROJETÉS ET EXÉCUTÉS PAR M. UNDI.

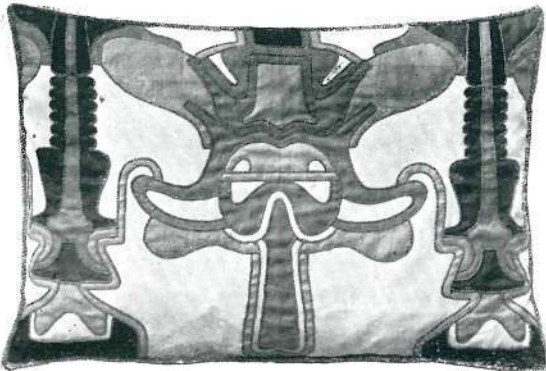
193.

193. NŐI FOGADÓ-SZOBA.
TERVEZTE LAKATOS BÉLA.
KÉSZÍTETTE BÁNYAI VIKTOR ÉS RADÓ GYULA.

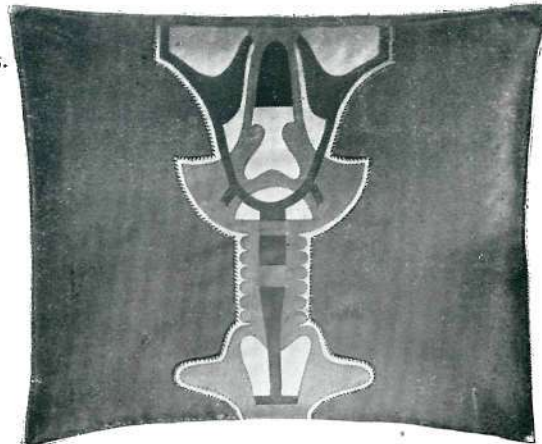
SALON DE MADAME.
PROJETÉ PAR B. LAKATOS.
EXÉCUTÉ PAR V. BÁNYAI ET J. RADÓ.

194.

194. APPLIKÁLT SZÖVETPÁRNA.
TERVEZTE UNDI MARISKA.
COUSSIN AVEC APPLICATIONS.
PROJETÉ ET EXÉCUTÉ PAR M. UNDI.

195.

195. APPLIKÁLT BŐRPÁRNA.
COUSSIN EN CUIR AVEC APPLICATIONS.

196.

196. KONYHABERENDEZÉS.
TERVEZTE TOROCZKAI (VIGAND) EDE.
KÉSZÍTETTE PAAL GERGELY.
A TŰZHELY LAKOS LAJOSTÓL VALÓ.

CUISINE.
PROJETÉE PAR E. TOROCZKAI (VIGAND).
EXECUTÉE PAR G. PAAL.
LE FOURNEAU EST DE L. LAKOS.

197.

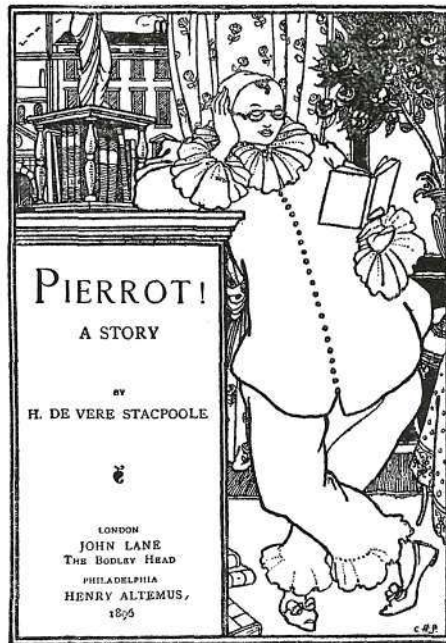
197. HÁLÓSZOBA. TERVEZTE VAS BÉLA.
KÉSZÍTETTÉK KISS JÓZSEF ASZTALOS,
PAUNCZ ÉS KOVÁCS KÁRPITOSOK.

CHAMBRE À COUCHER. PROJETÉE PAR B. VAS.
EXECUTÉE PAR J. KISS, MENUISIER
ET PAUNCZ ET KOVÁCS TAPISSIERS.

primitív lovagtörténeténél a gótika felé hajlík a szövegnek megfelelőleg.

Első nagyobb műve „La Mort d'Arthur“ csupán a régi fametszőktől ellesett fekete-fehér elvével készül. Az ábrázolás vagy fekete mezőben fehér folthatással, vagy fordítva történik, e tekintetben sokszor következetesebb mintaképeinél. Csodával határos, hogy egy 19 éves ifjú, aki hozzá még alig tanult rajzolni, így egységes műtárgynak legyen képes felfogni a könyvet díszével és illusztrációival együtt. Maga Walter Crane is ámulattal nézi a szöveg és kép harmóniájának erőteljes dekoratív megnyilatkozását.

Utánna a japán művészetbe szeret. Ekkor csúszik technikájába az éles és pontozott vonal is, mintha csak az ötvösségtől tanulta volna. Különös kedvét leli a részletek aprólékos feltüntetésében, amely részleteit ellentétbe állítja a folthatással. Salome már ezzel a tudással

készült. Majd mikor elnézi magát a rokokóban és annak ízében illusztrálja a Fürtrablást, mintha elvonulna agyáról a végzetszerű nyomás, már játszi hangokat is penget. Ugyancsak tréfásak és humorosak a The Savoy utolsó évfolyamában rajzolt képei is. Barátai azonban már ekkor látják, hogy e humor a művész lelkének utolsó lobogása.

Már gyermekkorában el van jegyezve a halálnak. Tehetsége korán lánggra gyúl, nagy fényt áraszt, de hamar kiég. Hiába megy délre, segíteni rajta már nem segített, amitől mindig elzárkózott, sem a napsugár, sem a természet.

Halálával nem dőlt sírba semmi remény, mert rövid élete után is oly befejezett műveket hagyott hátra, melyeket esetleg meg tudott volna ismételni, de fölülmulni soha.

